CARME MIQUEL I DIEGO: UNA MESTRA DEL PAÍS

Foto: Prats i Camps

Una iniciativa de:

escola valenciana
activistespelvalencia.org

Amb la col·laboració de:

AVL ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

Exposició comissariada per **Carmen Agulló, Alexandra Usó**, **Adela Costa**, **Mercè Viana**, **Alfred Ramos**, **Jaume Muñoz**, **Jaume Fullana**, **Pilar Calatayud** i **Paula Beneito**.

Agraïments: **Teresa Llabata** i **Col·lectiu de Mestres Jubilats Freinet**.
Fotos cedides per **Jaume Muñoz**, **Alfred Ramos** i **Jesús Prats**.
Altres imatges, procedents de diferents fons documentals.
Correcció lingüística d'**Antoni Vizcarro**. Disseny gràfic de **Cèsar Amiguet**.

1 D'UN TEMPS QUE JA ÉS EL NOSTRE, D'UN PAÍS QUE JA ANEM FENT

Una de les obsessions del franquisme durant la postguerra fou el desmantellament de l'escola republicana i la brutal repressió i depuració de les mestres i dels mestres que l'havien feta possible. La que aspirava a ser una educació pública, democràtica, activa, laica i solidària fou substituïda ràpidament per una altra, guiada pels principis del nacionalcatolicisme. Una escola uniformadora, classista, acrítica i repetitiva. Amb la dictadura començava una llarga nit que condemnà al silenci tot allò que no fos el més pur adoctrinament.

Lentament, amb el pas dels anys, començaren a obrir-se escletxes de resistència en l'ensenyament. Mestres joves començaren a introduir pràctiques renovadores en les seues aules. Alhora, també es crearen alguns centres privats on s'intentava mantindre encesa la flama de la renovació pedagògica.

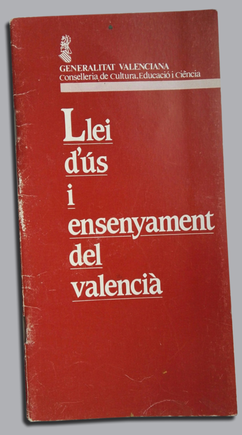

En arribar els anys seixanta, l'escola havia arribat a un nivell d'anacronisme tan gran i a un divorci tan evident respecte al que reclamava la societat que el franquisme es va obligar a afrontar una mínima modernització. Fou així com s'aprovà la Llei General d'Educació (1970). Aquesta feia obligatòria i gratuïta l'educació fins als 14 anys, permetia la coeducació i obria tímidament una porta a l'ensenyament del que aleshores s'anomenaven llengües vernacles. Després vindria la transició i la lluita per aconseguir llibertat, amnistia i estatut d'autonomia. Tot seguit s'aprovà l'Estatut d'Autonomia, es posà en marxa la Generalitat i es promulgaren lleis com la d'Ús i Ensenyament del Valencià (1983).

Il·lustració: **Cèsar Amiguet** a partir d'una foto de **Francesc Jarque**

2 UNA VIDA ENTRE PUPITRES

Carme era filla de mestres i la seua vida va transcórrer entre pupitres. Va nàixer a la Nucia, on exercien la professió sa mare, Maria Rosario Diego Diego, i son pare, José Maria Miquel Porcar. Fou un lluminós 14 d'abril de 1944, en la dura postguerra.

El matrimoni tenia dos altres fills, Vicent i Xaro. Carme era la menuda, i sempre recordaria una infantesa feliç a l'ombra del Montgó, plena de jocs amb les amigues: sambori, pilota, botar la corda... tot un seguit de jocs populars i tradicionals, on fins i tot el carrer era un element de joc. La família molt prompte es traslladà a València, on ella estudià en les aules del *Grupo Escolar Carolina Álvarez*, un edifici vell, sense llum ni alegria, una escola del nacionalcatolicisme amb segregació de sexes, "tota de nenes amb davantal blanc", amb un ideari femení on es dedicaven les vesprades a cosir i a brodar.

Carme recordava que les xiquetes, "quan anàvem a l'església ens cobríem el cap amb un vel. Ens situàvem en un costat i, a l'altre costat, els xiquets".

Les seues bones notes li permeteren aconseguir una beca per estudiar el batxillerat en el col·legi de les *Madres Escolapias*, on tampoc no podien faltar les classes de costura, puericultura, cuina i economia domèstica, "cosa que no em semblaria malament, si també aquestes matèries les hagueren estudiades els homes".

3 NO ENS TROBÀREM: ENS VÀREM BUSCAR

Carme sempre ha dit que mai no se li havia passat pel cap la possibilitat de ser altra cosa que no fos mestra. Començà estudiant Magisteri en la Normal femenina *Arzobispo Mayoral*, de València, que després de la riuada de 1957 seria traslladada al Palau del Temple, a unes oficines del Govern Civil.

Tot era gris, monòton i avorrit. La formació religiosa es combinava amb la domèstica i patriòtica impartida per la *Sección Femenina*. Tot plegat, la lliçó que treu Carme en acabar els estudis és que ha sigut víctima d'un frau: la Normal havia adoctrinat molt, però havia ensenyat molt poc.

No era l'única que ho pensava. La necessitat d'aprendre l'ofici d'ensenyant animava la gent jove més inquieta a trobar un lloc on reunir-se i compartir idees. Una d'aquestes idees és la consideració de la llengua "com un element clau de la nostra personalitat col·lectiva, com un bell patrimoni social que s'ha de transmetre, com una eina de desenvolupament intel·lectual i com un mitjà per a la creativitat i per a la transformació".

Carme escrivia en el seu diari: "Ara, com mai, m'inquieten els problemes del País Valencià, del meu país. La despersonalització del meu poble. Cal recuperar-se i recobrar-nos, si no, estem perduts. Ara soc de veres valencianista. De quina manera? No ho sé. Només sé que tenim una llengua i una cultura i que per causes diverses estem perdent-les".

Aquestes persones joves preocupades per la innovació pedagògica, la llengua i el País no es trobaren de forma casual: es buscaren. I així fou com trobaren aixopluc en *Lo Rat Penat*.

4 UNA TAULA AMB OLOR DE FUSTA VELLA

La Dictadura havia imposat el castellà com a única llengua d'ús en els àmbits oficials. El valencià sobrevivia en els espais privats i en algunes institucions culturals, entre les quals cal destacar *Lo Rat Penat*, societat fundada en 1878, que intentava mantenir viu el valencià i la seua cultura sota un matís d'inofensiu regionalisme, la qual cosa li permetia ser tolerada pel Règim.

En una de les seues aules, presidida per una enorme taula amb olor de fusta vella, antics mestres i intel·lectuals valencianistes de l'etapa republicana, com ara Carles Salvador, Enric Soler i Godes, Enric Valor o Ismael Rosselló, impartien cursos de valencià. Fou allí on Carme va obtenir el seu títol de valencià. També fou allí on joves mestres es reunien els dissabtes de vesprada i crearen la Secció de Pedagogia, que acabaria convertint-se en el primer nucli de renovació pedagògica del País Valencià.

Foto: Enric Valor i Carles Salvador, a *Lo Rat Penat*

"Ser mestre o mestra és afavorir en l'alumnat el sentit crític, la capacitat de discernir, la capacitat de pensar lliurement i de decidir obviant aquelles pressions socials que li són inconvenients; és procurar l'autoestima individual i col·lectiva; és saber identificar els conflictes, pròxims o llunyans, que hi ha al món, i, en conseqüència, transmetre una cultura de pau i de defensa dels drets humans. És educar en la solidaritat. És posar en pràctica el fet de compartir i el treball cooperatiu". CARME MIQUEL

5 L'ESCOLA COOPERATIVA DEL MOVIMENT FREINET

En la recerca d'una pedagogia arrelada al medi, Ferran Zurriaga, membre de la Secció de Pedagogia, va contactar amb mestres francesos de l'*Institut Cooperatif de l'École Moderne* (ICEM), que aplicaven tècniques Freinet. A l'abril de 1966, juntament amb altres integrants del grup, acudiren a Perpinyà al XXII Congrés Internacional de l'Escola Moderna i allí van descobrir *l'esperit Freinet*: creure i estimar l'infant, la seua llibertat, els seus interessos, les seues necessitats i possibilitats; un esperit de treball i respecte. A partir d'aquesta trobada, Élise i Célestin Freinet es convertiran en el seu referent pedagògic.

Al XXII Congrés Internacional de l'Escola Moderna (Perpinyà, abril de 1966)

La cooperació i el treball en comú, propis d'aquest moviment, els duran a contactar amb altres grups de tot l'Estat, assisteixen als successius *Encuentros Peninsulares* i impulsen la creació de l'Associació per a la Correspondència i la Impremta Escolar (ACIES). El seu propòsit era posar els fonaments d'una escola popular, cooperativa, activa, arrelada al medi cultural i social i, per tant, valenciana i en valencià.

En l'associació es produïren intensos debats teòrics després de lectures de pedagogs, psicòlegs, sociòlegs. Alhora, els seus membres també intercanviaven les experiències que practicaven en les escoles i que reflectien en la revista *Escola*. Formaven part del col·lectiu, entre altres, Carme Miquel, Ferran Zurriaga, Adela Costa, Mercè Viana, Pilar Vela, Pilar Calatayud, Enric Alcorissa, Roser Santolària, Maria Conca, Teresa Pitxer, Vicent Moliner i Marisa Lacuesta.

Per fomentar el debat i consolidar el grup, organitzaven jornades, cursos, tallers i estatges. Mort el dictador, es legalitzaren amb el nom de Moviment Cooperatiu de l'Escola Popular del País Valencià (MCEP).

Trobada de membres del Moviment Cooperatiu de l'Escola Popular del País Valencià (València, 2011)

Il·lustracions: elements de la capçalera de la revista *Escola*

6 UNA MESTRA DEL PAÍS

Il·lustració: capçalera de la revista *Digna Vall*. Retrat de Carme: David Belda

L'ofici de mestra es practica a les aules. El 1965, una Carme jove, alegre i il·lusionada, s'incorpora al seu primer destí, l'Agrupació Escolar Divina Aurora, a Tavernes de la Valldigna, una escola de xiquetes valencianoparlants en una població que "feia olor d'arròs acabat de segar". Allí constata la realitat de la marginació del valencià, l'ús del qual està prohibit a les aules.

Per ajudar-les que s'expressen i escriguen en la seua llengua materna, la introdueix a través de cançons i de la impressió amb llimògraf d'una revista, *Digna vall*, on les alumnes publiquen els seus textos lliures, alguns en valencià (1967).

Ruta de Mestres Freinet a Olocau (1966). D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Rafa Sena, Ferran Zurriaga, Marisa, Tere Pitxer, Àngels Estellés, Pilar Vela, Montse Vela i V. Martínez; Carmen Aparici, Carme Miquel, Joan Tortajada, Joaquín Sánchez, Enric Alcorisa, Ortiz i Paco Hernández

Aquesta proposta tindrà la seua continuïtat al Grup Escolar Lope de Vega, a Torrent, on publica les revistes *La Barraqueta* (1969) i *Petit Indi* (1972), i amplia l'aplicació de les tècniques Freinet amb la correspondència escolar, l'assemblea, el diari de classe i excursions.

Eren els primers anys setanta i en aquests moments de lluita, de replantejament de la vida, coneix el mestre Jaume Muñoz, qui, des d'aleshores fou el seu company. Es casaren el 1973 i tingueren dues filles, Roser (1976) i Mireia (1979). Anys més tard, seria àvia del seu net Marc. En 1974 es traslladà a València per treballar al CP Jaume I, on va romandre fins que va ser destinada al CEIP 9 d'Octubre d'Alcàsser el 1982, on fou directora. Es jubilà el 2004. Per la seua aportació a la literatura valenciana i a la normalització lingüística, el 2016 fou elegida membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

7 ESCOLA I LLENGUA AL PAÍS VALENCIÀ

Calia transformar l'escola i la societat, fer País a través de l'escola i la llengua. Des de la Secció de Pedagogia es promogueren espais d'aprenentatge i de debat conjunt, i a la influència de Freinet se n'afegeixen d'altres com ara la de l'Escola de Mestres Rosa Sensat, amb la qual entraren en contacte a la primera Escola d'Estiu (Barcelona, 1966).

Carme Miquel, Adela Costa, Marta Mata, V. Moliner i Joan Pla, entre altres, a la I Escola d'Estiu a Barcelona (1966)

Assisteixen i organitzen estatges sobre matèries diverses, entre els quals destaca el I Estatge de Llengua i Cultura (Sant Pau d'Albocàsser, 1967), organitzat per conèixer i compartir experiències d'aprenentatge de les llengües a les aules d'altres territoris i poder dissenyar un model d'escola en valencià. Un projecte que veurà la llum en Tramuntana (1968), la primera escola en valencià, on treballaran diversos membres de la Secció.

Es van consolidant les propostes de formació basades en l'autogestió, la cooperació, l'intercanvi de pràctiques d'innovació pedagògica i el compromís de renovar l'escola i transformar la societat, fins al punt que treballar en un col·lectiu es converteix en la base del seu ofici.

Ser mestra obligava a lluitar per "una societat valenciana que s'autogovernés i amb una escola que estigués arrelada a aquest poble i a aquest medi; que ajudés la gent a donar respostes a aquesta societat i en clau valenciana".

És en aquest context on cal ubicar l'organització de les primeres Escoles d'Estiu al País Valencià (València, 1976), com també la publicació, juntament amb Vicent Moliner, Teresa Pitxer, Maria Conca i Marisa Lacuesta, d'*Escola i llengua al País Valencià* (1976), llibre que significarà un punt d'inflexió per fer visibles i divulgar les seues propostes.

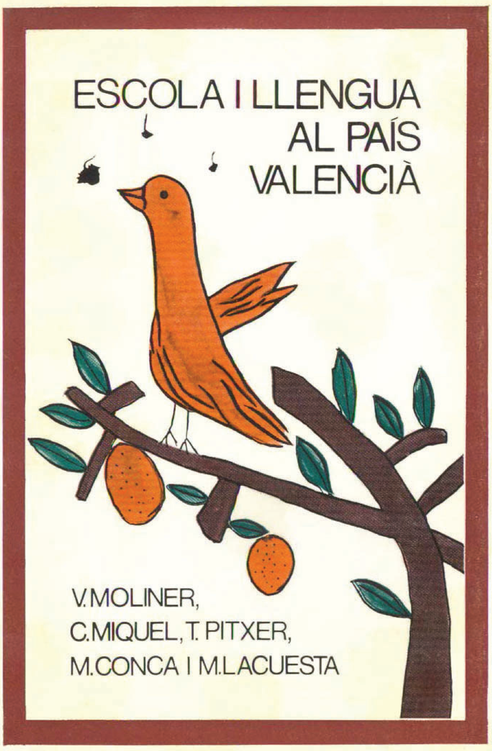

8 MESTRA DE MESTRES

Més aules, sempre entre aules. Sense abandonar les de l'escola pública, les amplia en incorporar-se al Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma (1974-1977), on, juntament amb la Facultat de Filologia, s'organitzen els cursos de valencià de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València. Sota la direcció de Manuel Sanchis Guarner, serà mestra de mestres com a professora de Didàctica de Lingüística Valenciana dins del Pla de Perfeccionament del Professorat del Ministeri d'Educació.

Eliseu Climent, Adolf Pizcueta, Joan Fuster i Enric Ferrer Solivares, director del Centre Carles Salvador, a la Cambra de Comerç de València el 1978, en la primera assemblea d'Acció Cultural del País Valencià

En plena transició, se celebren les primeres eleccions generals i municipals, s'aprova l'Estatut d'Autonomia i es crea el primer govern de la Generalitat Valenciana. Carme forma part de l'equip tècnic del Pla Experimental d'Ensenyament del Valencià del primer Consell Preautonòmic (1978-1980) i, una vegada aprovada la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (1983), obre un parèntesi en la seua docència a les aules de l'escola pública i s'incorpora a la Conselleria d'Educació com a cap de la secció de Programacions i Estudi, on elabora diversos materials didàctics i anima i proporciona formació al professorat que imparteix classes en valencià. Tanmateix, el 1986 dimiteix del càrrec per tornar a les aules, atés que la tasca que ha estat realitzant durant la major part del temps ha estat fonamentalment "de tipus burocràtic i administratiu".

SUCRET. Primer llibre de lectura, d'Empar Arenas, Fina Mesquida i Carme Miquel (Gregal Llibres, 1983). Il·lustració de **J. C. Bixquert**

9 UN ESTIU A LA MARINA ALTA

El 1969 Carme va impulsar des d'una comissió fallera de València (Falla Sant Josep de la Muntanya i Falla Pintor Stolz-Burgos) l'organització del "Concurs Infantil Joanot Martorell de Redacció i Dibuix". Fou allí on li demanaren que escriguera un llibre per regalar-lo als concursants. Fruit d'eixe encàrrec sorgiria *Un estiu a la Marina Alta*. Era el primer text per a xiquets i xiquetes que es publicava en valencià des de la postguerra, amb l'excepció d'*Un món per infants* de Fuster i Alfaro, editat el 1959.

Respecte d'aquest llibre, Enric Valor valorà que "el llenguatge que usa té una gran riquesa de vocabulari, és pausat i directe, amorós, casolà sense perdre un deix graciós de modernitat. Usa les nostres formes, alhora antigues i vivents, amb fort regust d'aquella llengua plana i grandiosa que ens deixaren els clàssics".

Al CEIP *9 d'octubre* d'Alcàsser amb Enric Valor, que sosté un *Mariscalet*

En l'ensenyament i promoció del valencià tot està per fer. Per donar resposta a les demandes del professorat, publica, juntament amb Empar Arenas i Fina Mesquida, *Vola, Topi* (1981), per tal de treballar tots els aspectes del llenguatge al primer nivell: "els llibres són eines importants per a aquest treball, però no únics ni exclusius i que, per tant, a classe s'haurà de comptar amb tota una sèrie d'activitats que, partint de la interrelació mestre-grup d'alumnes i completades amb el llibre, vagen dirigides a l'adquisició d'un llenguatge personal i ric, i d'uns hàbits de reflexió lingüística".

Tot seguit veurà la llum *Milotxa* (1983), per l'aprenentatge del valencià en segon d'EGB, *Micalet 1* i *Micalet 2*, i els llibres de lectura *Sucret* i *Parotet*.

Il·lustració de Francesc Jarque

10 UNA ORFEBRE DE LES PARAULES

Si Carme va ser la primera dona sota el franquisme que va trencar la invisibilitat de gènere en la literatura infantil en valencià amb *Un estiu a la Marina Alta* (1970), després va escriure adaptacions de contes i rondalles populars valencians, i històries breus dirigides al públic infantil: *Marieta o les bromes d'un rei*, *La Rabosa* o *Barrets barata rialles*. Més tard vindrien la col·lecció *Els contes de Marc*, destinats al seu net, *La Tortuga Caterina* i *El meu nom és un poema*.

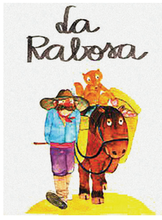

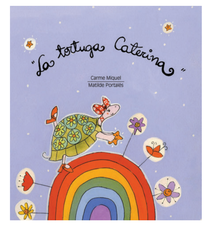

Per al públic adolescent escrigué: *Uns papers en una capsa*, *L'amenaça de les grues* i *Llum i Estel*.

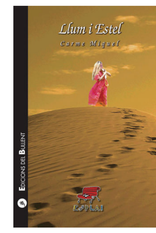

Carme sabia que fer literatura és una manera de veure la realitat, és una eina per a plasmar els mons amagats de qui escriu, però també era conscient que es pot fer servir com un detonador de consciències. Per això ens va regalar *A cau d'orella (Cartes a Roser)*, *Murmuris i crits (Cartes a Mireia)*, *La mel i la fel*, *Cartes perfumades*, *Aigua en cistella*, *Mataren el verd* i *Benilluna*, obra que es publicà l'any 2020 a títol pòstum.

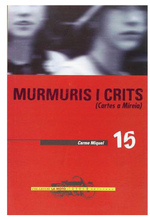

Participà en diferents trobades d'escriptors i escriptores de l'Horta i de la Marina, així com en la Fira de Frankfurt (2007), representant la novel·la del País Valencià.

Si la bona literatura és aquella que no ens deixa indiferents, que ens transmet i desperta sentiments, sensibilitat o reflexions, Carme ho va aconseguir amb escreix. Va saber donar-nos una literatura concentrada d'idees, reivindicativa i reflexiva, i va fer una gran contribució a la cultura del nostre país.

Il·lustracions de *Els contes de Marc*: **Mara Pastor Granell**

11 ESCOLA VALENCIANA

Per tal d'aconseguir que el valencià es convertisca en la llengua vehicular de l'ensenyament, es fa palesa la necessitat de crear un moviment cívic que articule la reivindicació de l'escola en valencià en què participen tots els membres de la comunitat educativa. Carme, com a mare i mestra, promou la fundació de la Coordinadora d'Alumnes, Pares i Professors per l'Ensenyament Públic en Valencià (CAPPEPV) l'any 1984, la qual, juntament amb altres col·lectius, conformarà després la Federació Escola Valenciana, amb l'objectiu de construir de manera positiva i proactiva una escola valenciana arrelada al medi: "En Escola Valenciana ens vam dotar d'arguments pedagògics sòlids que avalaven la introducció del valencià a l'ensenyament, coneguérem les teories més avançades d'ensenyament de llengües i aprenguérem a treballar amb les famílies de l'alumnat i a mostrar a la societat un model d'escola integradora, viva i lúdica, que prepare per a la convivència en un món pluricultural i plurilingüe".

Foto: Sandra Serrano i Mira

ĕscola valenciana

activistespelvalencia.org

Foto: Prats i Camps

A la 16a Nit d'Escola Valenciana a Albocàsser (2018), amb Dolors Ibáñez, Natxo Badenes i l'aleshores conseller d'Educació, Vicent Marzà

Carme n'és la presidenta entre 1991 i 1994, intervé de manera activa als seus congressos (1993-2012) i participa en les Trobades que, des de 1986, reuneixen milers de docents, pares, mares i alumnes en unes jornades lúdiques i reivindicatives. També difon el Premi Sambori per al foment de l'escriptura en valencià en l'ensenyament i escriu *Ponts i més ponts* per al llibre *10 de 2* (2015) i el pròleg a *10 de dones* (2018) per a la campanya *Voluntariat pel Valencià*, obres destinades a persones neolectores adultes.

Allioli

"Jo diria que bàsicament soc mestra. I he practicat l'activisme al món de l'educació, però el món de l'educació és un món ample, amplíssim".

Per a ella, l'escola no és un món tancat entre quatre parets, i per això participa activament en les lluites en defensa del medi ambient, el feminisme, el pacifisme, la llengua...

Carme entén que fer literatura és una manera de donar visibilitat als problemes socials, de crear consciència de país i de fer créixer en els lectors la necessitat de lluita col·lectiva per transformar les situacions de desigualtat. Escriure li serveix per denunciar i motivar a l'acció.

A banda dels llibres, escriu durant més de 20 anys una columna setmanal al diari *Levante*. Ho fa tots els dimarts des del 1998 fins al 2019, per opinar i reflexionar al voltant de temes com l'educació, l'ecologia, el feminisme, la sanitat, el pacifisme, els mitjans de comunicació, les noves tecnologies... Al mateix temps, col·labora amb publicacions periòdiques com *Saó*, *El Temps*, *Allioli*...

Lluitadora incansable, el seu activisme no es redueix a l'àmbit teòric i combina l'actuació dins d'organismes institucionals, cívics i culturals amb les protestes al carrer. Va ser membre d'Acció Cultural del País Valencià i de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, va participar activament en la fundació de l'STEPV i en l'organització de les Escoles d'Estiu, i era fàcil de trobar-la en manifestacions, concentracions o accions de reivindicació ciutadana o sindical. Sempre fent, amb un somriure, la revolta.

ACCIÓ SINDICAL

Capçaleres de la revista *Allioli*, publicada per l'STEPV, i de la secció *Acció Sindical*, ambdós dissenyades per **Francesc Jarque**

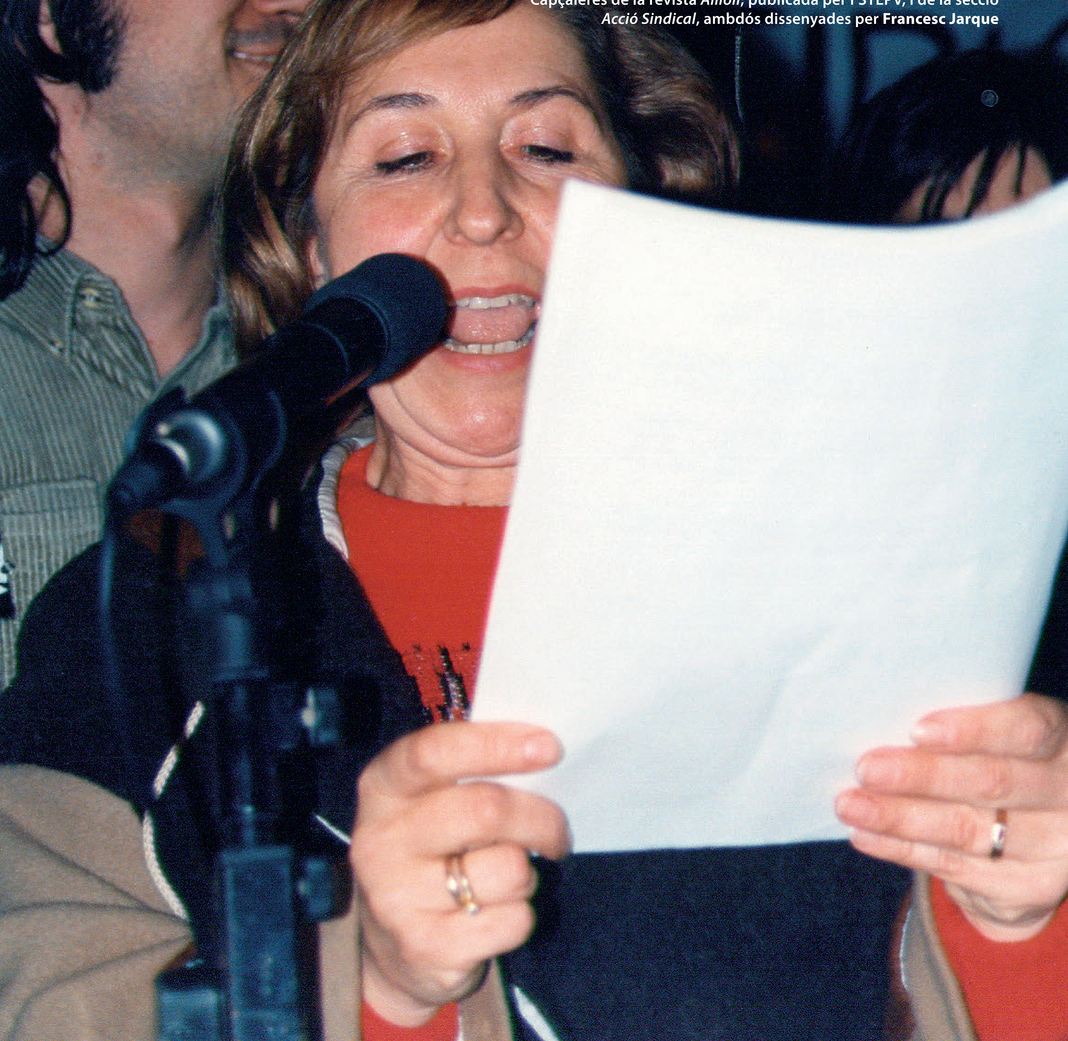

13 RECUPEREM EL VERD

Il·lustració: **Paco Giménez**

Carme defensava que la lluita per la defensa de la llengua i la del territori anaven unides, i que és irrenunciable llegar una llengua viva en una terra viva i una societat més justa. En un article publicat el 2009, titulat *El clima del meu net*, reflexionava que en el futur "allò més difícil seria haver d'explicar que, conegut i comprovat el problema, la generació dels seus avis i la dels seus pares, han sigut incapaços de posar mesures per minorar-lo. Seria terrible haver-li de dir que poderosos interessos econòmics i la inconsciència i la irresponsabilitat de molts, han impedit l'adopció dels mitjans necessaris per disminuir o retardar aquest canvi climàtic".

A Gata de Gorgos

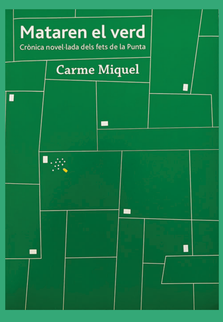

Coberta: **Guillem Andreu**

La lluita contra la depredació del territori i la conscienciació sobre el canvi climàtic sempre les té presents, tant en l'àmbit educatiu com en el literari. Apareixen ja en el seu primer llibre *Un estiu a la Marina Alta* i, després, en novel·les juvenils com *Uns papers en una capsa* o *L'amenaça de les grues*. Una de les seues darreres obres és *Mataren el verd*, una crònica novel·lada de la resistència popular contra l'especulació i la destrucció del barri de La Punta de València.

Carme participà activament en el IV Congrés d'Escola Valenciana, de l'any 2006, "Escola valenciana i societat sostenible", i en la publicació en aquest context del *Llibre verd del territori valencià*. Encara avui tots els seus plantejaments continuen vigents, i les Trobades del 2023, amb el lema *Recuperem el verd amb Carme Miquel*, són una aposta per continuar la seua tasca i posar en valor el seu llegat.

14 NOSALTRES, LES DONES

Un dels moments més durs que li tocà viure com a mestra fou l'assassinat de les xiquetes d'Alcàsser. En el moment dels fets, ella era la directora del seu col·legi i les havia tingudes d'alumnes. Carme va criticar durament el tractament que feren del cas els mitjans de comunicació i plantà cara a aquells que qüestionaven la llibertat de les joves "perquè el relat que fan ve a dir compte, les dones, heu d'estar en el lloc que se us ha atorgat, no isqueu del vostre espai perquè, si no, ja sabeu el que passa. Molts mitjans, el que transmetien és *si no hagueres eixit de nit, no t'hauria passat això*, com si el fet que la dona faça ús de la seua llibertat estiguera mal fet perquè hem eixit del raconet que ens han assignat".

Fotograma de la sèrie documental *El Caso Alcàsser* (Netflix, 2018)

Pel seu compromís feminista, Carme va rebre el premi Isabel Ferrer que atorga la Generalitat. En l'acte de lliurament, feu una reflexió ara més actual que mai: "haurem d'estar atentes, això sí, perquè construir costa molt i destruir costa poc. I no ignorem que estem vivint moments foscos on sectors de la política i la societat estan disposats no només a no avançar, sinó a tornar endarrere, seguint els pitjors postulats del patriarcat".

A ella li agradava utilitzar el terme ecofeminisme: "el món feminista, en la construcció d'una nova societat, alhora que articula noves relacions de gènere homes/dones, es planteja també noves relacions humans/natura i això fa que introduïm l'ecologisme en el nostre plantejament i actuacions".

Il·lustració de la campanya ecofeminista *8M: Estimem-nos com la terra* (Escola Valenciana, 2023)

15 FERMES EN LA LLUITA

La jubilació no suposà cap paralització en la seua activitat. Fora de l'escola, continuà el seu ofici de mestra en aules tan diverses com Escola Valenciana, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i el Col·lectiu de Mestres Jubilats Freinet, que es reuneixen als "Dimarts d'amical conversa".

Al febrer del 2019 rep el Premi Fundació Bromera al Foment de la Lectura. El seu discurs acaba sent una lliçó en la qual sintetitza tot allò que havia representat per a ella l'ofici de mestra, com havia superat la seua preparació deficient a la Normal gràcies a un continu i plaent aprenentatge en grup.

Carme insisteix en la importància de mantenir la lluita col·lectiva per normalitzar l'ús del valencià, per renovar l'escola i per transformar la societat:

"Construir és il·lusionant, però costós. Calen esforços, perseverança, lluita, temps… (…). Des de la diversitat, perquè el nostre poble és divers, haurem d'aparcar allò que pogués dividir-nos i anar junts a les accions per un País Valencià que projecte un futur sense ignorar les arrels, amb la llengua pròpia com a element d'unió i creixement personal.

Un País sense violents, amb esperit acollidor, amb igualtat total entre homes i dones, amb un medi ambient recuperat i viu, amb la justícia social i l'atenció als febles com a principis i accions indispensables.

A través de llibres ens hem conegut millor com a poble. Fent ús de l'arma del llibre, anime tothom a treballar pel nostre futur, proper i llunyà, i que ens mantenim ferms a la lluita".

Il·lustració *Premis Fundació Bromera al Foment de la Lectura*: **Ramon Pla**